

De CITO-toets

Half februari leggen de leerlingen van groep 8 de driedaagse CITO-toets af: hetzij de reguliere Eindtoets Basisonderwijs dan wel de Niveautoets voor achterstandsleerlingen die vrijwel zeker op de Leerweg-ondersteunende variant van het VMBO afstevenen.¹ Mede op basis daarvan stelt de basisschool haar schooladvies op. De inhoud van dat advies is bepalend voor de verdere school- en studieloopbaan. Maar de dominante plaats van de CITO-toets in het basisonderwijs is niet onomstreden. Ewald Engelen geeft bijvoorbeeld in *De Volkskrant* (19/1/2008) 'zes redenen om met de CITO-toets te stoppen'.² Ik weet er nauwelijks iets van. Vandaar mijn naïeve vraag: waar gaat de discussie eigenlijk over?

In de discussie lopen naar mijn indruk verschillende kwesties door elkaar heen.³

- moet er halverwege groep 8 een Eindtoets Basisonderwijs worden afgenomen, die zich concentreert op Taal en Rekenen, of zijn ook *alternatieve (bredere, meer gespreide) toetsregiems* aanvaardbaar?
- moeten alle leerlingen aan *dezelfde* Eindtoets deelnemen (de CITO-toets) of behoudt de school haar vrijheid om zelf te kiezen hoe zij haar Eindtoets inricht?
- moeten ook *zwakke leerlingen* aan de Eindtoets deelnemen?
- is het eigenlijk wel gewenst dat de *kwaliteit van scholen* wordt beoordeeld op basis van een (uniforme) Eindtoets Basisonderwijs, of gaat het uitsluitend om het uitbrengen van een gefundeerd schooladvies?
- is het eigenlijk wel gewenst dat leerlingen al zo vroeg in hun schoolloopbaan (in groep 8 maar de facto al veel eerder) worden *voorgesorteerd* via een Eindtoets en via het bijbehorende schooladvies betreffende de keuze van een vervolgopleiding in het secundair onderwijs?

Slechts vier op de vijf basisscholen nemen aan de CITO-toets deel, aldus een *Inspectierapport*.⁴ Bovendien sluiten deelnemende scholen zo'n 5% van hun leerlingen van deelname uit: halverwege groep 7 beslissen ze op basis van de Entreetoets van het CITO of de leerling in groep 8 aan de toets mag deelnemen. Het gaat om leerlingen die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen of die een te grote leerachterstand hebben. De meesten van hen komen in het Praktijkonderwijs, in de Leerwegondersteunende variant van het VMBO, of in een vorm van speciaal onderwijs terecht. Pechtold (D'66) vreest dat sommige leerlingen zodoende een te laag schooladvies krijgen. In aansluiting op eerdere plannen van minister Van der Hoeven (2006⁴), heeft hij in een *motie* voorgesteld dat alle leerlingen verplicht worden aan de CITO-toets deel te nemen.⁵ De motie is op 18 december jongstleden verworpen, in afwachting van nadere beleidsplannen over de eindtermen van het basisonderwijs. De scholen zijn niet blij met zo'n verplichting:⁶

- (a) het is onethisch leerlingen te kwellen met een toets die hun boven de pet gaat of waarvan ze zelfs de taal niet kunnen bevatten; en
- (b) het is ondoelmatig om zwakke leerlingen aan een driedaagse toets te onderwerpen als deze geen meerwaarde heeft in vergelijking met datgene wat de school al op basis van andere toetsen en observaties te weten is gekomen.

Scholen hebben nog een andere reden waarom ze niet staan te springen om de CITO-toets te gebruiken, en zeker niet om ook hun zwakke leerlingen aan die toets te onderwerpen:

- (c) het is onrechtvaardig dat een school wordt afgerekend op de CITO-prestaties van haar leerlingen in plaats van op haar toegevoegde waarde en op de mate waarin zij uit haar leerlingen weet te halen wat erin zit.

De uitkomsten van de CITO-toets zijn namelijk niet alleen bruikbaar om tot een optimaal schooladvies te komen. Ze worden ook gebruikt - of misbruikt - om de kwaliteit van de scholen vergelijkenderwijs te beoordelen.

Een volgend probleem betreft de inhoud van de Eindtoets Basisonderwijs en het tijdstip waarop deze toets wordt afgenomen. In het basisonderwijs moeten bepaalde leer- en ontwikkelingsdoelen bereikt worden. Het is dan nuttig dat aan het eind onderzocht wordt of de leerling die doelen bereikt heeft. Men mag dat onderzoek een eindexamen noemen. En als men constateert (of kan vermoeden) dat de doelen nog niet bereikt zijn, moet men overwegen de duur van de basisschool voor die leerling te verlengen. Maar de CITO-toets werkt heel anders:

- (d1) alleen de cognitieve doelen op het gebied van Taal en Rekenen worden getoetst (en Wereldoriëntatie facultatief);
- (d2) er wordt in principe alleen halverwege groep 8 getoetst en leerlingen mogen alleen bij hoge uitzondering hun schoolloopbaan met een "groep 9" verlengen.

De basisschool dreigt daardoor te versralen tot een trainingsinstituut dat uitsluitend tot doel heeft zo hoog mogelijke scores op Taal en Rekenen te halen, ten koste van de overige leer- en ontwikkelingsdoelen.

Bovendien lopen leerlingen die te weinig vorderingen op het gebied van Taal en Rekenen boeken, het risico dat ze voortijdig worden 'afgeschreven': aan hen valt voor de school geen eer te behalen.

Ewald Engelen geeft 'zes redenen om met de CITO-toets te stoppen' (De Volkskrant 19/1/2008) of liever 'zes bezwaren tegen vroege selectie' (denktank Waterland 17/1/2008).² De kern van zijn bezwaren betreft niet de CITO-toets en ook niet de eindexamenfunctie van de Eindtoets Basisonderwijs, maar *de drastische en bijna onomkeerbare loopbaanbeslissingen* die op basis van die toets genomen worden. Hij vindt dat de bokken en de schapen te vroeg in de levensloopbaan gescheiden worden:

(e) het past niet in een beleid gericht op het creëren van gelijke kansen dat leerlingen worden afgerekend op het taal- en rekenniveau dat ze halverwege groep 8 (en de facto halverwege groep 7) bereikt hebben.

Volgens hem moeten we ons aan het 'comprehensive' onderwijssysteem van de Angelsaksische en Scandinavische landen spiegelen, meer prioriteit aan talentontwikkeling geven en ontijdige voorsortering vermijden.

Wes Holleman

weblog onderwijs 22-1-2008

www.onderwijsethiek.nl

¹ http://www.postbus51.nl/index.cfm/t/Cito_toets_en_schooladvies/vid/6971CA38-C295-519D-124E8FBC13C17323;
http://www.cito.nl/po/lovs/eb/eind_fr.htm

² <http://www.volkskrant.nl/vk-online/20080119/public/pages/05003/articles/VOK-20080119-05003002.html>; zie ook de langere versie van hetzelfde verhaal: <http://www.waterlandstichting.nl/bestanden/weeffout.pdf>

³ zie bijvoorbeeld <http://www.av.s.nl> > Belangenbehartiging > Politiek > Eindtoets basisonderwijs; zie ook (2006):
<http://www.av.s.nl/web/show/id=65037>,
<http://www.av.s.nl/web/show/id=65057>,
<http://www.av.s.nl/web/show/id=75059>.

⁴ <http://www.minocw.nl/actueel/persberichten/12020>; de Algemene Vereniging Schoolleiders heeft in 2006 ook een eigen onderzoek gedaan: http://www.av.s.nl/upload_mm//34747/1/1/9/AVS_Scholenpanel_Toetsen_2006.pdf

⁵ http://www.rijksbegroting.nl/rijksbegroting_nl/kst113897.php?cycl=2008&fase=mn&hfds=4019&it=M

⁶ Mark Duursma & Guus Valk, Geen Cito-toets voor wie het toch niet snapt (NRC-Handelsblad 10/2/2004). URL: <http://www.syphax.nl/forum/viewtopic.php?t=838>.